

GENEL TÜRK TARİHİ

ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt/Volume 6, Sayı/Issue 12, Temmuz/July 2024, ss. 599-612.

Geliş Tarihi–Received Date: 18.11.2023 Kabul Tarihi–Accepted Date: 05.06.2024

ARAŞTIRMA MAKALESİ – RESEARCH ARTICLE

OSMANLI TOPLUMUNDA AHÂLİ HUZURSUZLUKLARI: KIZ VE ÇOCUK KAÇIRMA OLAYLARI

doi:10.53718/gttad.1392624

GÜL HANIM GÖKTAŞ CENGİZ* - RAHİME ÖZDAMAR**

ÖZ

19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başları Osmanlı Devleti'nin dönem itibariyle hem içeride hem de dışarıda pek çok problemle uğraştığı devirlerdir. 1877-78 Osmanlı Rus Harbi sonrası imzalanan Berlin Antlaşması, çok uluslu bir imparatorluğu teşkil eden Osmanlı için âdeta ayrılıkçı hareketlerin zirveye tırmanışı olmuştur. Stratejik konumu hasebiyle hâkimiyetin kurulduğu ilk dönemlerden itibaren oldukça önem verilen Balkan toprakları, milliyetçilik isyanları ve dış devletlerin de müdahaleleriyle bu ayrılıkçı emellerin merkezi hâline gelmiştir. Merkeze uzak olması, Gayrimüslimlerin yoğun olarak buralarda ikâmet etmiş olmaları, emperyal güçlerin bölgede etkin bir şekilde faaliyet göstermelerine sebep olmuş, dağa çıkan eşkıyaların komitacılık faaliyetlerinin yayılmasını sağlamıştır.

Rumeli'de faaliyetlerini sürdüren eşkıyaların özellikle toplumda karmaşa çıkarma amacıyla oldukları, müslüman Gayrimüslim ayırt etmeksizin çocuk ve kızları kaçırmalarından anlaşılmaktadır. Fidyeye karşılığı yapmaları dışında, köylere zarar verme ya da bünyesine daha çok insan desteği sağlama ve bir güç ispatı yapma amacıyla oldukları da göz ardı edilmemelidir. Özellikle Bulgar çeteleri eşkıyalık olayları ile 19. yüzyıl sonlarında arşiv belgelerine yansımışlardır. Halkın bizzat bunlara karşı mücadele içerisine girmemeleri için bölgeye sürekli takviye birlikler gönderilmiş, asayiş probleminin yoğun olduğu bölgelerde devriyeler sıklaştırılmıştır. Ancak burada, çetelerin amacının Avrupa'nın dikkatini çekmek ve onların müdahaleleriyle olayları daha da çetrefilli hâle getirmek istedikleri anlaşılmaktadır.

Devletin aslı unsuru olan Müslümanların Gayrimüslim cemaatlerle yaşadığı kız kaçırma olaylarında özellikle Avrupalı devletlerin müdahalesinden sakınıldığından devletçe elden gelen tedbirlerin uygulandığı görülmüştür. Bu sebeple halk arasında öne çıkan hitabet gücü kuvvetli kişilerden oluşan nasihat heyetleri ya da mültezimler, ahaliyi veya tarafları teskin etme amacıyla görevlendirilmişlerdir. Olayların bir an önce şahsi mesele hâlinde çıkarılması için kızların bulunarak, ailelerine teslimi veya evlilikle sonuçlandırılması çözüm yolu olarak kullanılanlardan bazılarıdır. Burada yetkililerin bölgenin güvenliğiyle huzur ve sükûnunu sağlamayı ön planda tuttukları anlaşılmaktadır. Hatta bazı kızların kaçtıktan sonra güvenli buldukları Müslüman evlerinde ikâmet ediyormaları dikkat çekicidir.

Bunun dışında Anadolu'da meydana gelen çocuk ve kız kaçırma olaylarının bu dönem ayaklanma hâlinde bulunan Ermeniler ya da buraya göçlerle gelen ekonomik durumu yetersiz Çerkesler arasında yaşandığı görülmüştür. Rumeli'deki kız kaçırma vakalarında yaşandığı gibi Ermenilerin de ahali karmaşası veya sosyal huzursuzluk çıkarma amacıyla oldukları anlaşılmıştır. Halk arasında bireysel denebilecek kız kaçırma vakalarında da ceza kanunnamelerinde zikredilen cezaların uygulanması amacıyla tutuklamaya gidildiği veya mümkünse nikâh akdi gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Ancak burada da istenmeyen darp, yaralama ve ölüm gibi hâdiseler yaşanmıştır. Yine devletin halk arasında bu türden olaylar sebebiyle nümayiş problemlerini engellemeye çalıştığı bölgede, huzur ve refahı sağlamayı ön planda tuttuğu düşünülmektedir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Isparta/TÜRKİYE, E-Posta: gul_goktas_1989@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5647-7818.

** Araş. Gör., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Afyonkarahisar/TÜRKİYE, E-Posta: rozdamar@aku.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5117-7613.

Devletin içinde bulunduğu durum düşünülürse dışarıda süregelen savaşlar ve yaşanan ekonomik buhranlar içerisinde, kaçırma olaylarını engellemede güvenlik zafiyetini ortadan kaldırmaktaki çabası takdire şâyandır. Yaşanan tüm bu kaçırma vakalarına bakıldığında da ilişkilerin pamuk ipliğine bağlı olduğu bir dönemde, ahali karmaşası ve bir iç çatışma çıkarma meylinde oldukları görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kaçırma, Kız, Çocuk, Eşkîya, Karmaşa, Ahali, Osmanlı.

PUBLIC UNREST IN OTTOMAN SOCIETY: CASES OF KIDNAPPING OF GIRLS AND CHILDREN

ABSTRACT

The late 19th century and the beginning of the 20th century were the periods when the Ottoman Empire dealt with many problems both internally and externally. The Treaty of Berlin, signed after the 1877-78 Ottoman-Russian War, virtually marked the culmination of separatist movements for the Ottoman Empire, which constituted a multinational empire. The Balkan lands, which have been given great importance since the first periods of domination due to their strategic location, have become the center of these separatist ambitions with nationalist rebellions and the interventions of foreign states. The fact that it is far from the center and that non-Muslims mostly reside here has caused external groups to operate effectively in the region and enabled the bandits who climbed the mountains to spread their committee activities.

It is understood that the bandits who continue their activities in Rumelia especially aim to cause public chaos by kidnapping the children and girls of the people, regardless of whether they are Muslims or non-Muslims. In addition to paying ransom, it should not be ignored that they aim to harm villages or provide more human support and prove their power. Particularly Bulgarian gangs were reflected in archive documents with banditry incidents at the end of the 19th century. In order to prevent the people from fighting against them themselves, reinforcements were constantly sent to the region and patrols were increased in areas where public order problems were intense. However, it is understood that the gangs want to attract the attention of Europe and complicate the events with their intervention.

It has been observed that the state took the best precautions possible, especially since the intervention of European states was avoided, in cases of kidnapping of girls between Muslims, who are the essential elements of the state, and non-Muslim communities. For this reason, advisory committees or tax farmers, consisting of prominent people with strong oratory power among the people, were appointed to calm the people or the parties. Some of the solutions used are finding the girls, handing them over to their families, or concluding them with marriage, in order to remove the incidents from being a personal matter as soon as possible. It is understood that the authorities here prioritize the security and peace and tranquility of the region. It is even noteworthy that some girls, after escaping, were living in Muslim homes that they found safe.

Apart from this, it has been observed that the kidnappings of children and girls in Anatolia took place among the Armenians who were in rebellion during this period or the Circassians with poor economic conditions who migrated here. It was understood that the Armenians were aiming to cause public chaos or social unrest, as was the case with the kidnapping cases in Rumelia. It has been determined that in cases of girl abduction, which can be considered individual, people make arrests or, if possible, a marriage contract is made in order to impose the penalties mentioned in the penal codes. However, undesirable incidents such as assault, injury and death have occurred here, too. It is also thought that the state tries to prevent public demonstration problems due to such events and prioritizes ensuring the peace and prosperity of the region.

Considering the situation the state is in, its efforts to eliminate security weaknesses in preventing kidnappings, amid ongoing wars and economic crises abroad, are admirable. When we look at all these kidnapping cases, it can be seen that they tend to create public chaos and internal conflict at a time when relations are hanging by a thread.

Keywords: Kidnapping, Girl, Child, Bandit, Chaos, People, Ottoman.

GİRİŞ

19. yüzyıla gelinceye kadar Osmanlı Devleti'nde merkezi otoritenin zayıflama emaresi göstermeye başladığı zamanlarda halk arasında asayiş problemleri ile birtakım eşkıyalık faaliyetleri gündeme gelmiştir. Devlet adamlarının aldığı tedbirlerle sindirilen bu türden hareketlerin 19. yüzyılda devletin büyük savaşlar sonucu toprak kayıpları yaşadığı, ekonomik ve sosyal sorunlarla uğraştığı dönemde arttığı bir gerçektir. Özellikle tımar sistemi ve işleyen toprak düzeninin bozulması âdeta bir derebeylik cihetinden mültezimlerin türemesine, özellikle Rumeli'de âyanların sivrilmesine sebep olmuş, nihayetinde bu nüfuzlu ailelerin merkezileşen devlete itaati

hususunu zorlaştırmıştır.¹ Bunlardan sebep devletin zamanla uç bölgelerinde merkezi otoriteyi tesis edememesi buralarda eşkiyalık, çetecilik ve komitacılık faaliyetlerinin artmasıyla sonuçlanmıştır.

19. yüzyılın ikinci yarısı ve özellikle son çeyreği devletin güç durumunda olduğu dönemlerden biridir. 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı'ndan kısa bir süre önce tahta çıkan II. Abdülhamid döneminde savaş sonrası imzalanan Ayastefanos ve Berlin antlaşmalarıyla devlet çözülüş ve âdeta bir yıkılış sürecine doğru girmiştir. Savaşın sonuçlarının etkisiyle Rumeli ve özelde Makedonya toprakları komitaların faaliyetleriyle sık sık asayiş sorunlarının gündeme geldiği, merkezin denetim problemleri yaşadığı ve dönemin Avrupalı devletlerinin müstakil ya da muhtar Balkan devletlerine müdahalelerinin arttığı bir bölge görünümündedir.²

“Rumeli” tabiri Balkan yarımadasını kapsayan geniş bir coğrafi alan için kullanılıyor olsa da Osmanlı 19. yüzyılın son çeyreğinde söz konusu terimi Selanik, Manastır ve Kosova vilayetlerini içine alan idari birim için sarf etmiştir.³ “Elviye-i selâse” olarak da adlandırılan bu bölge siyasi terminolojide Makedonya ismiyle de ön plana çıkmaktadır ki özellikle 93 Harbi sonrası Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan'ın prenslik olarak ortaya çıkışı aynı zamanda “Makedonya Meselesi”nin ilk adımını oluşturmuştur. Balkan Savaşları ile bölgenin elden çıkışına kadar “Şark Meselesi” bağlamında Osmanlı Devleti'nin başlıca sorunları arasında yer almıştır. Dönemin Avrupalı devletlerinin de baskı ve kışkırtmalarıyla Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan bu verimli toprakları paylaşma noktasında bir uzlaşmaya varamamışlardır.⁴ Bölgenin özerk hâle getirilmesi için gündeme getirilen ıslahat teşebbüslerinin yanında başta Bulgar ve Sırp çeteleriyle ayyuka çıkan asayişsizlik sorunları Osmanlı Devleti'ni Makedonya problemi ile fazlaca uğraştırmıştır. Dönemin büyük savaşlarından biri olan 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi'nden fazlaca kayıpla çıkan ordunun, kalan kısmının da Balkanlar ve yurdun değişik bölgelerindeki asayişsizlikle kaybedilmesi söz konusudur. Özellikle Rumeli'de fazla etkin olan Bulgar çetelerinin faaliyetleri⁵ asker mevcudunun azalmasında etkin olan bir faktördür. Bulgar çetelerinin takibi için süvari birliklerinin takviyesi öngörülmüştür. Rumeli vilayetlerinde mevcut 14 süvari bölüğünün 8'i Selanik'te vazifeliydi. Bu süvari birlikleri komitacı takibinde jandarmaya yardımcı olmaktadır.⁶

Görüldüğü üzere, 19. yüzyılın son çeyreği ve 20. yüzyılın başlarında kozmopolit bir yapıya sahip Balkanlar “adeta kaynayan bir kazan” konumundadır. Yine Doğu Anadolu başta olmak üzere bölgede Ermenilerden kaynaklı problemler söz konusudur. Arşiv belgeleri temelinde yapılan bu çalışmada, “aşırma”, “kaldırma”, “dağa kaldırma” gibi kelimelerle ifade edilen⁷ kız ve çocuk kaçırmaların kimler tarafından hangi amaçla yapıldığı irdelenmiştir. Yine söz konusu dönemde olayların boyutunun şekil değiştirmesinin sebepleri, bu çerçevede sivil halkı hedef almasının amaçları, Müslüman ve Gayrimüslim cemaatler arasında yaşanan hâdiselerde iki tarafın durumdan nasıl etkilendiği, kurumların ve kişilerin vakaları engellemedeki rolleri araştırma sahasında cevap bulunmaya çalışılan konular arasında bulunmaktadır.

Bu çalışma, Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında yaşadığı kız ve çocuk kaçırmaya olaylarını inceleyerek, bu olayların toplum üzerindeki etkilerini ve devletin bu sorunlara karşı aldığı önlemleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Makale, özellikle Rumeli ve Anadolu'da yaşanan bu tür olayların, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu siyasi ve sosyal buhranların bir yansıması olarak değerlendirildiğini savunmaktadır. Çalışma, “Osmanlı toplumunda kız ve çocuk kaçırmaya olaylarının temel sebepleri nelerdir ve bu olaylar devlet ve toplum üzerinde nasıl bir etki yaratmıştır?” sorusunu aydınlatmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda, kaçırmaya olaylarının sadece bireysel bir suç değil, aynı zamanda geniş çaplı sosyal ve siyasi dinamiklerle ilişkili olduğu gösterilmektedir.

Çalışma, konuya sadece tarihsel bir perspektiften yaklaşmakla kalmayıp, aynı zamanda sosyolojik ve hukuki boyutları da ele almaktadır. Daha önceki çalışmalardan farklı olarak, bu makale arşiv belgeleri üzerinden detaylı bir analiz yaparak, kız ve çocuk kaçırmaya olaylarının farklı bölgelerdeki ve dönemlerdeki dinamiklerini karşılaştırmalı bir şekilde incelemektedir. Ayrıca, devletin bu tür olaylara karşı geliştirdiği stratejiler ve aldığı önlemler hakkında da kapsamlı bilgiler sunmaktadır. Çalışmanın problematiği, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde artan kız ve çocuk kaçırmaya olaylarının nedenlerini ve sonuçlarını anlamaktır. Bu bağlamda, bu tür olayların artmasının ardındaki sosyal, ekonomik ve siyasi faktörlerin neler olduğu ve bu olayların devletin genel

¹ Halil İnalıcık, “Tanzimat Nedir?”, *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Editörler Halil İnalıcık-Mehmet Seyitdanhoğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s. 36-39.

² Emre Gör, “II. Abdülhamid Dönemi'nde (1876-1909) Rumeli'de Komitelere Karşı Yürütülen İstihbarat Faaliyetleri”, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi(UTAD)*, 2/2, Aralık 2018, s.11.

³ Mahir Aydın, “Makedonya Meselesi ve Amerikalı Rahibinin Kaçırılması”, *Osmanlı Araştırmaları*, XVIII, İstanbul 1998, s. 239.

⁴ Kemal Beydilli, “II. Abdülhamid Devrinde Makedonya Mes'elesi'ne Dâir”, *Osmanlı Araştırmaları*, IX, İstanbul 1989, s. 77-99.

⁵ Mahir Aydın, “Arşiv Belgeleriyle Makedonya'da Bulgar Çete Faaliyetleri”, *Osmanlı Araştırmaları*, IX, İstanbul 1989, s. 209-234.

⁶ Beydilli, *agm*, s. 89.

⁷ BOA, (Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi) Yıldız Mütenevvi Maruzat (Y.MTV.), 250/87, 7 Eylül 1903 (1321.C.14), BOA., Sadaret Bulgaristan (A.MTZ.(04)), 30/33, 2 Eylül 1895 (1313.Ra.12), BOA., Dahiliye Mektubi Kalemi (DH.MKT), 1512/25, 10 Haziran 1888 (1305.N.30), BOA., (DH.MKT.), 1537/96, 30 Ağustos 1888 (1305.Z.22), BOA., Maarif Nezareti Mektubi Kalemi (MF.MKT.), 1141/34, 11 Ekim 1909 (1327.N.26), BOA., (Y.MTV), 56/75, 2 Aralık 1891 (1309.R.29), BOA., Dahiliye Mu'amelat (DH.TMIK.M.), 89/20, 27 Haziran 1900 (1318.S.28), BOA., (DH.TMIK.M.), 96/13, 29 Ekim 1900 (1318.B.5).

güvenlik ve asayiş politikaları üzerindeki etkileri incelenmektedir. Bu çalışmada, kız kaçırma olaylarının nedenlerine arşiv belgeleri ve daha önce yapılmış araştırmalar ışığında cevaplar aranacak ve Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki toplumsal dinamikler daha derinlemesine anlaşılmasına çalışılacaktır.

Konuyu farklı şekilde adlandırmakla birlikte hukukî, tarihî ve sosyolojik boyutunu inceleyen bazı çalışmalar mevcuttur. “Kız” yerine “kadın kaçırma” tabirini kullanan ve konunun Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde nasıl bir seyir takip ettiğini oldukça genel ve tarihsel bir şekilde irdeleyen çalışmalardan birisi Nevzat Toroslu'ya aittir.⁸ “Kadın Kaçırma” adlı çalışmasında; olayın tanımı, çeşitleri, işleniş şekli ve sebepleri üzerinde durmuştur.⁹ Aynı şekilde Gamze İlaslan, “Abduction of Women and Elopement in the Nineteenth Century Ottoman Nizamiye Courts” başlıklı tez çalışmasında, 19. yüzyıl Anadolu ve Rumeli'sinde evlilik, sevdalık, gönüllü kaçma çerçevesinde kız kaçırılmaları incelemiştir.¹⁰ Fatih Öztop'un 1908-1916 yılları arası Aydın Vilayeti Suç Cetvelleri'ne dayanarak yaptığı çalışma, belirtilen tarihlerde Aydın Vilayeti'nde konu sınıırı yapmaksızın kız kaçırma vakalarına dair istatistiki bilgileri içermektedir. Makalede, incelediği süre içinde kaç tane vaka meydana geldiği, kaçırmanın niye yaşandığı, faillerden kaç tanesinin yakalanıp-yakalanmadığı, meslekleri, dinleri ve medeni halleri gibi bilgiler sayısal veriler şeklinde sıralanmıştır. Bu vakalarda da yazar kaçırılmaların %38,87'sinin evlenme odaklı olmasını belirtmesiyle araştırmanın odak mahiyetini göstermektedir.¹¹

Çalışmalara bakıldığında araştırmacıların kız veya kadın kaçırmanın sebeplerini evliliğe dayandırmakta hemfikir oldukları anlaşılmaktadır. Böyle bir inceleme yapan Mehmet Selim Temel de, “Osmanlı Devleti'nde Kız Kaçırma (1839-1908): Devlet, Cemaatler ve Modernleşme” başlığıyla Tanzimat sonrası hukuk alanında yapılan değişiklikleri, “müsavat” kavramı etrafında suça verilen cezanın bölgelere göre değiştiğini ve devletin bu noktada zorlanabildiğini ortaya koymuştur.¹² Çalışmasında Temel, kaçırılan kişinin kadınların ailesinin izni olmadığı, yeterli geliri bulunmadığı ve sevdadan ötürü bu yola başvurduklarını ifade etmiştir.¹³ Cemaatler arası kız kaçırılarda sosyo-politik çerçevenin üzerine diplomatik krizler, ihtida gibi çok katmanlı toplumsal ve siyasi ilişkiler yumağının ortaya çıktığını söylemiştir. Temel'in Tanzimat sonrası teoride getirilen eşitlik prensiplerine söz konusu davaların âdeta kaynaklık edeceği yorumuna katılmamak ise, işten bile değildir.¹⁴

16 ve 17. yüzyıl Osmanlı'sında evlilik ve eşkıyalık amaçlı insan kaçırılmaları araştırmasına konu eden Peirce, Temel'in de dediği gibi savaşlardaki esir düşme durumuyla insan ve kız kaçırma fiilini karıştırmıştır.¹⁵ Çünkü evlilik ve eşkıyalık çerçevesindeki kız kaçırılarda hırsızlık, gasp olaylarının da eşlik ettiğini “kişinin şerefine lekelenmesinin” amaçlanıldığını, padişahın da toprak, gelir ve hazineler elde ettiğini söylemektedir.¹⁶ Öte yandan bir diğer çalışmada, Ermeni olaylarının tırmanışa geçtiği Birinci Dünya Savaşı yıllarında tehcir meselesi kapsamında “Ermeni kadın ve çocukların Müslüman ailelere entegrasyonu daha sonrasında Ermenilerin onları tekrar toplama ve kurtarma” sürecini incelediğini söyleyen Ekmekçioğlu, aslında çalıştığımız dönem olan 1890'lar Doğu Anadolu'sunda Ermeni ayaklanmalarında olduğu gibi o dönemde de Müslümanlar ile karşı karşıya yaşanan siyasi krizlerde kız kaçırma davalarının devam ettiğini göstermiştir.¹⁷

Kız ve çocuk kaçırma vakaları tarihi alanın yanında sosyoloji ve antropoloji çalışmalarında da yer almıştır. Genel anlamda araştırmalara bakıldığında, eylemin tanımı, sosyal ve ekonomik nedenleri, verilen cezalarla sosyolojik boyutları incelenmiştir.¹⁸ Bunlardan birisi olan Ubeydullah Ozan'ın “Kız Kaçırma Geleneğinin Sosyo-Kültürel Temelleri” başlıklı çalışmasında, Kocaeli'nin Kandıra ilçesine bağlı Kırkarmut ve Özbek köylerindeki kız kaçırma olayları ele alınmıştır.¹⁹ Temel'in de belirttiği gibi, yazarın incelediği yerler Osmanlı'nın son

⁸ Nevzat Toroslu, “Kadın Kaçırma”, *Türk Hukuku ve Toplumuna Üzerine İncelemeler*, Ed. Adnan Güriz ve Peter Benedict, Türkiye Kalkınma Vakfı Yayınları, Ankara 1974, s. 413-467.

⁹ Temel, konuyla ilgili Toroslu'nun Türkiye'deki kadın kaçırma vakalarının sebebinin %75-80 ortalama bir tahminle ekonomiye dayandığını ifade etmektedir. Mehmet Selim Temel, *Osmanlı Devleti'nde Kız Kaçırma (1839-1908): Devlet, Cemaatler ve Modernleşme*, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019, s. 7.

¹⁰ Gamze İlaslan, *Abduction of Women and Elopement in the Nineteenth Century Ottoman Nizamiye Courts*, Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2015.

¹¹ Fatih Öztop, “Suç Cetvellerine Göre Osmanlı Devletinde “Kız Kaçırma” Suçu: Aydın Vilayeti Örneği (1908-1916)”, *Türk-İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, (2015), s. 289-291.

¹² Temel bu konuda, ceza kanununun tam olarak anlaşılmadığı bölgelere göre suçlulara farklı cezalar verildiğini, taşradaki yöneticilerin yeni ceza kanunları ilân edilmesine rağmen merkeze kız kaçırma davalarında suçlulara ne tür cezalar verileceğini sorduklarını belirtmiştir. Temel *agt*, s. 118.

¹³ Temel, *agt*, s. 3-4, 13, 118.

¹⁴ Temel, *agt*, s. 1-2.

¹⁵ Temel, *agt*, s. 3.

¹⁶ Leslie Peirce, “İnsan Kaçırmanın Namuslu ve Namussuz Halleri: Osmanlı Dünyasında Hükümdarlar, Eşkıyalar ve Kahramanlar”, *Kebikeç*, çev. Neslihan Demirkol, 34, (2012), s. 42-43.

¹⁷ Lerna Ekmekçioğlu, “Kız Kaçırma, Kız Kurtarma: Birinci Dünya Savaşı Sırasında ve Mütareke Yıllarında İstanbul'da Ermenilik ve Müslümanlık”, *Toplum ve Bilim*, S. 129, 2014, s. 223.

¹⁸ Örnek için bkz. Mahmut Tezcan, “Türk Kültüründe Kız Kaçırma Geleneğinin Antropolojik Çözümlemesi” *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 2/6, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara 2003, s. 41-49.

¹⁹ Ubeydullah Ozan, *Kız Kaçırma Geleneğinin Sosyo-Kültürel Temelleri*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 1999.

döneminde Çerkeslerin göç ettiği bir bölgedir.²⁰ Bu çerçevede araştırmamızda özellikle Ozan'ın altını çizdiği Sakarya ve Kocaeli çevrelerinde idarecilere gönderilen emirlerde olayların önüne geçilmesiyle ilgili tedbirlerin alınması istenmiş,²¹ hâdiselerin sosyolojik sebepleri daha iyi tahlil edilebilmiştir.

Yapılan tüm çalışmalara bakıldığında zaman olarak bazen iç içe bazen de farklı dönemleri kapsadığı ve yoğun olarak evlilik amaçlı kız kaçırma vakalarına odaklanıldığı anlaşılmaktadır. Bu araştırmada temel kaynak olarak kullanılan 19. yüzyılın son çeyreği ve 20. yüzyılın başlarında yoğunlaşan arşiv belgelerine dayanarak, devletin siyasi çıkmaz sürecinde kız, kadın ve çocuklardan oluşan sivil halkın neden hedef alındığı, bu sosyal tabakanın olayların neresinde bulunduğu, Müslüman-Gayrimüslim ilişkilerinin boyutu ve devletin olaylar karşısındaki tutumu ile aldığı tedbirler incelenmeye çalışılmıştır.

1. Çeteler ve Eşkıyalık Faaliyetleri Çerçevesinde Kaçırma Olayları

Balkan ülkelerinde sayıları gittikçe artan, modern silahlarla donatılmış çeteler buradaki Müslüman ve Gayrimüslim ahalinin asayişini bozmak için en yoğun zamanı bekleyerek faaliyetlerini sürdürmekteydiler. Tasallut ve tahriklerin önlenmesi için halkın bizzat bunlara karşılık vermeleri yasaklanmış, bu işin güvenlik kuvvetlerince yapılmasına özen gösterilmiştir. 1900 yılında Selânik'te Vali Hasan Fehmi Efendi eşkıya sayısının arttığını, Menlik Kaymakamı kendi mevkiinde 2.000, Razlık Kaymakamı da 4.500 civarında eşkıya bulunduğunu bildirmekteydi. Ele geçirilen eşkıyaya kanunsuz uygulamalar ve kötü muameleler yapıldığı hakkında İngiliz ve Avusturya-Macaristan elçileri aracılığıyla Bâbüali'ye şikâyetler söz konusuydu.²² Burada çetelerin amacının Avrupa'nın dikkatini çekmek, merhametlerini tahrik ile müdahalelerini sağlamak olduğu anlaşılmaktadır. Asayiş teşkil eden jandarma ve polis teşkilatı birimlerinin organize edilerek karışık bölgelere nüfuz etmesi ve hâdiseleri önlemeleri amaçlanmıştır. Bu teşkilatlanma özellikle Ermeni olayları ve Makedonya'daki karışıklıkları bahane eden Avrupalı devletlerin Osmanlı üzerindeki baskılarını da önlemeyi hedeflemiştir.²³ Yine eşkıyalığı önleme, azaltma noktasında öne sürülen layihalar devletin bu konuda almaya çalıştığı tedbirler olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁴

Arşiv belgelerinde Rumeli'de yaşanan eşkıyalık olayları çerçevesinde kaçırılan çocuklar, özellikle kız çocukları hakkında şikâyetler söz konusudur. 1895 yılında Sadaret'e gelen bir şikâyetinde, eşkıyanın 5 çocuk ile 1 kızı Bulgarların yoğun olarak yaşadıkları Batak köyüne kaçırdıkları, kızı taciz edip öldürdükleri çocukları aç-susuz bırakıp ölüme mahkûm ettiklerinden bahsedilmiştir. Bulgaristan Komiserliği'nden edinilen bilgi ise eşkıyanın iki Pomak²⁵ ile iki çocuğu Batak'a kaçırdıkları 15-16 yaşlarındaki bir kızı götürmeyip 13 yaşında engelli bir kız çocuğunu öldürdükleri noktasında daha kesin bilgi verilmiştir.²⁶ Eşkıyanın Bulgarların yoğun olarak yaşadıkları bölgeye sığınmaları, tabiiyetinden olan bazı kişilerin onlara yardımcı oldukları kanaatini doğurmaktadır. Ancak bazen onların nezdinden çocukların da alınması, bu kanaati genele yaymanın sakıncalı olduğunu göstermektedir. Bunda şüphesiz eşkıyanın hedefinin bölge asayiş ve huzurunu bozmak olması etkilidir. Mesela Tırnova taraflarında Kırkor Kâhya'nın 11 yaşındaki oğlu 4 eşkıya tarafından dağa kaçırılmış, esir çocuk ile eşkıyanın yakalanması için Mülâzım Emin Efendi kumandasında 22 kişilik bir asker bölgeye sevk edilmiştir.²⁷

Bazı kaçırma vakalarında güvenlik güçleri çocuklara ulaşamamıştır, bazılarında bunu başarmış çocukların ailelerine teslimi sağlanmıştır. 1904 yılında Makedonya sınırlarında bulunan Debre'ye bağlı Malacan-ı Bala köyünden iki çocuk ve iki beygir eşkıya tarafından kaçırılmış, jandarmanın müdahalesine rağmen çocuklar kurtarılamamıştır.²⁸ Yine Mekri kazasında 11-12 yaşlarında bir kız çocuğu eşkıya tarafından dağa kaçırılmıştır. Uzun araştırmalar sonucunda bu eşkıyanın birçoğu önceden derdest edilmesine rağmen anılan kız ilk etapta bulunamamış, sürdürülen titiz bir iz sürme neticesinde kız bulunup ailesine teslim edilmiş ve bölge ahalisinden eşkıya esaretinde kimse kalmadığı anlaşılmıştır.²⁹

Eşkıyaların sivil halka yönelik saldırılarında köy baskınları öne çıkmaktadır. Bu baskınlarda mektepleri hedefleyen ve belgelerde "fidye-i necat"³⁰ olarak bir beklenti maddi çıkar karşılığı eylemi gerçekleştiren kişiler,

²⁰ Temel, *agt*, s. 9.

²¹ Temel, *agt*, s. 9. BOA., (DH.TMIK.M.), 96/13, 29 Ekim 1900 (1318.B.5), BOA., (DH.TMIK.M.), 89/20, 27 Haziran 1900 (1318.S.28).

²² Beydilli, *agm*, s. 91.

²³ Nadir Özbek, "Osmanlı Taşrasında Denetim: Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu'nda Jandarma (1876-1908)", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, Sayı 16, 2004, s. 59-95.

²⁴ Naim Ürkmez, "Eşkıyalığın Engellenmesine Dair Sultan II. Abdülhamid'e Sunulan Bir Rapor", *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/1, Aralık 2015, s. 31-64.

²⁵ Balkanlarda Rodop Dağları, Kuzey Bulgaristan ile Aşağı Trakya ve Makedonya bölgelerinde yaşayan Müslüman Slav bir halktır. Müslümanlığı seçen Bulgarlara da verilen bir isimdir.

²⁶ BOA., (A.MTZ. (04)), 30/33, 2 Eylül 1895 (1313. Ra.12).

²⁷ BOA., (DH.MKT.), 1537/96, 30 Ağustos 1888 (1305.Z.22).

²⁸ BOA., Teftişat-ı Rumeli Evrakı Manastır Evrakı (TFR.I.MN) 54/5334, 23 Temmuz 1904 (1322.Ca.10).

²⁹ BOA., Dahiliye Şifre Kalemi (DH.ŞFR) 117/71, 11 Temmuz 1883 (1300.N.6).

³⁰ Belgelerde kullanılan "fidye-i necat", bir kimsenin esirlikten veya başına gelen bir beladan kurtulmak için, kendisi veya kendi namına başkası tarafından mecburen verilen para vesaire hakkında tercüme edilebilir. Tâbirin tam karşılığı, can kurtarma akçasıdır. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, s.305.; Şemseddin Sâmî, *Kâmus-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet 1317, s. 984.

çocuk ve hocaları hedeflemişlerdir.³¹ Olaylar dönemde güvenlik zafiyetinin çokça yaşandığı Rumeli’de ya da bölgeye yakın Anadolu topraklarında yaşanmıştır. Mesela 1888 yılında Keşan’ın Karabosna köyünde mektep basılarak Angeli isimli bir çocuk ile hoca kaçırılmış, karşılığında fidye istenmiştir. Ancak eşkiya amacına ulaşmadan esirler kurtarılmış yakalanmaları için de bölgeye ek süvari birlik takviyesi istenmiştir.³²

Güvenlik tedbirlerini sağlama noktasında zaman zaman zorluklar yaşanarak türlü mukavemetlerle karşılaşmıştır. Çetecilik faaliyetlerinin de yoğun yaşandığı bu bölgeler devletin asayîşi sağlama noktasında kimi zaman zorlanmasına kimi zaman da yetersiz kalmasına sebep olmuştur. 1903-1904 yıllarında Karadağ hududunda Kolaşin’e bağlı bir köyde, Preveze’de, Kırçova’da, sınıra yakın Keşan’da Hristiyan halkın güvenlik kuvvetlerine ve Müslüman ahaliye mukavemetleri örneklerine arşiv belgelerinde fazlaca rastlanmıştır.³³ Olaylar çerçevesinde güvenlik kuvvetlerinin engelleyemediği halk birbirine girerken; türlü kaza, yaralama ve ölüm hâdiseleri de kaçınılmaz olarak yaşanmıştır. Olaylar Manastır, Kosova, Preveze, Prizren gibi çeşitli Balkan topraklarında cereyan etmiştir.³⁴

Avrupalı devletlerin baskıları sonucu, kimi zaman yakalanan çete üyelerinin affı söz konusu olmaktadır. Bu durum bölgenin Gayrimüslim ahaliyi yanında özellikle Müslüman halkın tedirginliğine sebep olmaktadır. Affedilen bir çete üyesinin örgüte geri dönmesi karşılığında çocuğunun kaçırılması, ona yapılan tehditler ve eldeki eski üye üzerinden güvenlik güçlerinin Rumeli’de eşkiya izi sürmesi dönemdeki eşkiyalık faaliyetlerine örnek olması açısından bir arşiv belgesinden özetlenmiştir. Buna göre, Balkanlardaki çete faaliyetlerinde bazı üyelerin teslim ve doğru yolu bulma çabaları da belgelere yansımıştır. Ancak bu kişiler geriye kalan diğer çete başları tarafından zikredildiği gibi çocuklarını kaçırma yoluyla tehdide uğramışlardır. Affedilen devlet koruması altına giren Mitor Podan’ın (?) 8 yaşındaki oğlu kaçırılmış, Podan çeteye tekrar katılmazsa çocuğunun öldürüleceği yönünde tehdit edilmiştir. Serasker Rıza Paşa, 2. ve 3. Ordu müfrezelerinden bir grup askeri esir çocuğun kurtarılması için görevlendirmiştir. Amaç, aynı zamanda esir çocuk vasıtasıyla 40 kişiden oluştuğu düşünülen çetenin takibinin yapılmasıdır. Buna göre Parvadin (?) köyü ahalisinden gelen şikâyetler bu takipte doğru yol çizilmesinde etkili olmuştur. Kurban Tepe ile İmaret Kalesi arasında Çatak köyüne doğru geçtiği rivayet olunan 40 eşkiyadan Cebel Tepe civarında Nikola isiminde bir şahıs silahsız teslim olmuştur. Şahsın verdiği ifadede 15 kişinin doğuya ilerlediğini bildirmesi ile bölgede eşkiyaya koyun veren çobanların bulunduğu anlaşılmıştır. Adı geçen mevkiide 4 martini fişenk ile eşkiyanın yediği koyun parçalarına rastlanılmıştır. Bölgeye tekrar uğramaları göz önünde bulundurularak pusuda kalmak tavsiye edilmiştir. Çete ile bağlantılı olup olmadığı bilinmeyen Vardar Nehri mecrasında 100 kadar Bulgar eşkiyanın tahkik edilmesiyle Kaymakam Kemal Bey emriyle bölgeye hemen Selanik Nizamiye Fırka Kumandanlığı’ndan birlikler sevk edilmiştir. Sonuç olarak esir çocuk vasıtasıyla izi sürülen çetenin dışında bölgede fazlaca örgüt bulunması sebebiyle güvenlik tedbirleri de arttırılmıştır. Selanik’te 3. Ordu Müfettişi Hayri Paşa eşkiya ile mücadelede gönderdiği telgrafta dağdaki eşkiyalara Varna’dan ikmal gönderildiği istihbaratı aldıklarını, Kalenik(?) hanları civarında hudut boyunda 60 bin kişilik hazır müfreze bulundurduklarını ifade etmiştir.³⁵ Verilen örnek, dönemde örgütlenmelerin fazlaca olduğunu, ancak devletin güvenlik güçlerinin de onlarla mücadelede kararlı tavırlarını göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Devletin karışıklıkları önlemedeki ısrarlı çabalarına rağmen; çetelerin, asayîşi sağlama amacındaki güvenlik güçlerini zarara uğratmaları yanında ekonomik açıdan da kötü durumda olan maliyeyi zor bir duruma düşürdükleri anlaşılmıştır. Çete faaliyetlerinden dolayı zarar gören köylerin, köprü, bina, demiryolu gibi yerlerin tamir ve tadilat ücretinin hatta kaçırılan kişileri kurtarmak için çetelere ödenen fidye paralarının devlete yüklenmesi bu duruma verilebilecek örneklerdir.³⁶ Bugün Bulgaristan’a bağlı Libofka köyünde eşkiyanın çıkardığı yangın sonucu 9 hane harap olmuş, buralarda yaşayan 21 nüfusun açıkta kalması üzerine devlet harekete geçerek aileleri başka hanelere geçici yerleştirmeyi uygun bulmuştur. Ayrıca çetenin 3 yaşlarında iki erkek çocuğunu kaçırdıkları anlaşılmıştır.³⁷ Çete üyelerinin çocukları kaçırma amaçlarının uzun vadede kendi hedefleri doğrultusunda yetiştirme, eğitme ve örgütün sayısal olarak nüfusunu arttırmayı amaçlamak istediklerini düşündürmektedir.

19. yüzyılda Balkanlarda yaşanan bu milliyetçi ayaklanmaların yanı sıra Anadolu’da yüzyılın son çeyreğine kadar “millet-i sadıka” olarak adlandırılan Ermeniler de ayrılıkçı hareketlerde bulunmuşlardır. Hatta bu isyanlarını baskı ve şiddet yoluna dökerek terör faaliyetlerine girişmişlerdir. II. Abdülhamid saltanatının sonlarına doğru İstanbul ve Doğu Anadolu’nun pek çok bölgesinde yapmış oldukları tedhişçilikle döneminin tıpkı diğer milliyetçi

³¹ BOA., (DH.MKT), 1512/25, 10 Haziran 1888 (1305.N.30), BOA., (MF.MKT), 1141/34, 11 Ekim 1909 (1327.N.26).

³² BOA., (DH.MKT.) 1512/25, 10 Haziran 1888 (1305.N.30).

³³ BOA, Yıldız Elçilik, Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik (Y.PRK.EŞA.), 33/47, 21 Haziran 1899 (1317.S.11), BOA., Teftişat-ı Rumeli Evrakı Yanya Evrakı (TFR.I.YN.), 10/946, 24 Temmuz 1904 (1322.Ca.11), BOA., Teftişat-ı Rumeli Evrakı Arzuhaller (TFR.I.ŞKT.) 170/16972, 7 Ocak 1904 (1321.L.18), BOA., Teftişat-ı Rumeli Evrakı Edirne Evrakı (TFR.I.ED), 3/225, 20 Mart 1903 (1320.Z.20).

³⁴ BOA., (TFR.I.ED), 2/110, 10 Ocak 1903 (1320.L.10), BOA., (TFR.I.ŞKT), 4/368, 5 Şubat 1903 (1320.Za.07), BOA., (TFR.I.YN), 5/453, 22 Mayıs 1903 (1321.S.24), BOA., (TFR.I.YN), 5/485, 22 Haziran 1903 (1321.Ra.26).

³⁵ BOA., (Y.MTV), 250/87, 7 Eylül 1903 (1321.C.14).

³⁶ Beydilli, *agm*, s.92-93.

³⁷ BOA., (DH.ŞFR), 361/93, 23 Mart 1906 (1324.M.27).

isyanları gibi Avrupalı devletlerin dikkatini çekerek özerk olma yolunu açmaya çalışmışlardır.³⁸ Bu faaliyetlerde din ve tabii ki patriklik de başrolü oynamıştır. Nitekim 1901'de Muş ve Bayezid'de bazı Ermenilerin hapis ve tutuklu bulunmalarını Ermeni Patrikliği şikâyet etmiştir. Devlet, bu Ermenilerin öldürme, malı zorla gasp etme ve zorla kız kaçırma gibi faaliyetler ile şikâyetler üzerinde tutuklu buldukları şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.³⁹

Tanzimat Fermanı sonrası yaşanan Bulgar ayaklanmaları ile Berlin Antlaşması sonrası Doğu'da yaşanan olaylar sonucunda Gayrimüslim cemaatlerinin din adamları ve önde gelenleri Bâbiâli'ye kızlarının kaçırılmalarıyla ilgili şikâyette bulunmuşlardır. Temel, bu dönemde Gayrimüslim kız kaçırma davalarının uluslararası gündeme gelmesinde konsolosların etkisinin altını çizmiştir. Buna göre Gayrimüslimlerin şikâyet mercii olarak gördüğü konsoloslar, Tanzimat'ın getirdiği yenilikleri içselleştiremeyen Müslümanların baskınları ve idareciler üzerinde baskı kurmaları yeni kurulan mahkemelerin otoritesinin zayıflamasına sebep olmuştur. Bu türden olayların yaşanması ise olayların büyümesini ve daha magazinsel boyuta taşınmasını sağlamıştır.⁴⁰ Bunlardan birisi olan dramatik gelişmelerle sonuçlanan ve Selanik Vakası şeklinde adlandırılan olayda, Selanik'te Bulgar Stephana'nın bir Müslüman tarafından kaçırıldığı, peşi sıra gelişen olaylar çerçevesinde Alman ve Fransız konsolosların Müslümanlar tarafından öldürüldüğü bilinmektedir.⁴¹ Din unsurunun ve patriklerin öne çıktığı kaçırma türlerine yukarıda da bahsedildiği üzere en çok Bulgar ayaklanmaları ile 1880'lerden itibaren Doğu Anadolu'daki Ermeni olayları kapsamında rastlanılmıştır. Temel, bu konuda Osmanlı Hristiyanlarının dönemde kendilerini korumak ve eski muafiyetlerini sürdürmek adına başka bir ülke pasaportuna başvurduklarını, bu sebeple konsolosların olaylara dahliyetiyle uluslararası krizlerin meydana gelebildiğini belirtmiştir.⁴²

2. Cemaat İçi ve Cemaatlerarası Kaçırma Olayları

İlişkilerin âdeta pamuk ipliğine bağlı olduğu 19. yüzyıl sonları halk arasında cemaatlerin birbirleriyle ya da farklı kesimlerle yaşadıkları kız kaçırma olayları da ihtilafın büyümesine, kimi zaman günlük hayatın aksamasına sebep olmuştur. Mesela 1893 yılında arşiv belgelerine yansıyan bir kız kaçırma vakası olayın çetrefilleşmesi ve daha sonra da teskin edilmesi açısından örnek olarak verilmiştir. Kızın başka biriyle nişanlı olması, olayın büyüme payında etkili olmuştur. Buna göre, Prizrenli Mustafa Sipahizade Davud'a nişanlı bir kız Komali Ahmed'in oğlunca kaçırılmıştır. Araya âşâr mültezimlerinin girmesiyle "Pazar günü Hristiyan dükkânlarının da kapalı olması örnek gösterilerek bazı Müslümanlara dükkânlarını açmamaları" konusunda telkinde bulunulmuştur. Böylece geçici bir çözüm yolu bulunmaya çalışılmış, en azından olayın daha fazla büyümesi engellenmiştir. Mültezimlerin özellikle son dönemde vergi toplamak dışında halk arasında sözüne itimat edilir insanlar oldukları teskin kabiliyetlerinden anlaşılmaktadır. Çünkü onların bu teşviklerinin bir süre işe yaradığı, daha sonra dükkânı kapatan Müslümanların yanı sıra halktan üç dört yüz kişinin camiye toplanıp meşveret ettikleri görülmüştür. İçinde buldukları hâli sorgulayan ahali, "söz ayağa düştü" diyerek asayiş için bir memur talebinde bulunmuşlardır. Durumu Sadaret'e bildiren Kosova Valisi Edhem bölgeye kendisi veyahut İpek mutasarrıfının vazifelendirilmesini istemiştir. Fakat halkın "ekmek kapılarını" 23 Mayıs'ta kapamalarının ardından 2 gün geçtikten sonra açtıkları asayişin şimdilik berkemâl durumda olduğu haberi alınmıştır.⁴³ Aradan 5 yıl geçtikten sonra aynı bölgede meydana gelen yine nişanlı bir kızın kaçırılması olayı maalesef ki bu denli sükûnla kapatılamamıştır. Olayın sorgulamaları sırasında Zaptiye onbaşı Şerif ile ailesi kaçırma vakasında dahil olduğu gerekçesiyle tutuklansalar da bir süre sonra ifadeler ve araştırmalar sonucu serbest bırakılmışlardır.⁴⁴ 3-4 kişinin ölümü ve yaralanması sonrası tarafların birbirlerine kalabalık bir şekilde saldırmaları üzerine bölgeye ek kuvvet gönderilmiştir.⁴⁵

Bir nişanlı kız kaçırma vakası da Harput taraflarında gerçekleşmiştir. Tarafların değişen ifadeleri olayın ahali karmaşası çıkarma amaçlı olduğu şeklinde yorumlanmasına sebep olmuştur. Şöyle ki; Harput'tan İstanbul'a Ermeni Patrikhanesi'ne gönderilen bir telgrafta Meryem adında nişanlı bir kızın, Çarsancaklı Osman Bey tarafından başka birine nikâhlamak amacıyla kaçırıldığı iddia edilmiştir.⁴⁶ İlgili kayıtlarda kızın babası Ohannes, nişanlısı Kırkor ve bizzat Meryem'in kendisi tarafından yazılan şikâyet dilekçeleri merkeze ulaşmıştır. Olayın çetrefilleşmemesi için devlet tarafından yerinde incelenip gereği yapılmak üzere 8 Mayıs'ta ivedilikle harekete geçilmiştir.⁴⁷ Araştırmalar sonucu Meryem'in kaçırıldığı yerden firar ederek Harput'a döndüğü öğrenilmiştir. Ancak hem kızın hem de babasının cebren kaçırılmadan şikâyetlerine devam ettikleri cemaat mahkemesi Meclis-

³⁸ Haluk Selvi, *Millet-i Sadıkada İsyân: Ermeni Komitacıların Gizli Mektupları*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.

³⁹ BOA., (DH.TMIK.M), 108/28, 23 Ağustos 1901 (1319.Ca.8).

⁴⁰ Temel, *agt*, s.116-117.

⁴¹ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Cilt VII, 6. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003, s.98-99. Muzaffer Tepekaya, "Selanik Vilayeti Almanya ve Fransa Konsoloslarının Öldürülmesi Olayı (6 Mayıs 1876)", *Bellekten*, C.LXXVII, S.280, 2013, s.1031-1070.

⁴² Temel, *agt*, s. 3.

⁴³ BOA., Yıldız Yaverân-ı Maiyyet-i Seniyye Erkân-ı Harbiye Dairesi (Y.PRK.MYD.), 12/80, 5 Haziran 1893 (1310.Za.20), BOA., Yıldız Hususi Maruzat (Y.A.HUS.)275/76, 5 Haziran 1893 (1310.Za.20), BOA., (Y.A.HUS.), 275/ 84, 6 Haziran 1893 (1310.Za.21), BOA., (Y.MTV.), 78/180, 7 Haziran 1893 (1310.Za.22).

⁴⁴ BOA., (DH.MKT.), 291/71, 8 Ekim 1894 (1312.R.7).

⁴⁵ BOA., Yıldız Umumi (Y.PRK.UM.), 41/7, 10 Şubat 1898 (1315.N.18).

⁴⁶ BOA., Bâb-ı Âli Evrak Odası(BEO.), 194/014484/4.1, 1 Mayıs 1893 (1310.L.14).

⁴⁷ BOA., (BEO.), 194/014484/6.1, 8 Mayıs 1893 (1310.L.21).

i Ruhani'nin de kaçırılan kişiye iadede karar kıldığı yönündeki ısrarları mevcuttur. Hatta baba Ohannes, bu sebeple davanın Palu Murahhaslığı'nda hakkaniyetle görülmesini istemiştir.⁴⁸ Olay, hakkında yapılan uzun araştırmalar ve 10 Ağustos 1893(29 Temmuz 1309)'te Dahiliye Nezareti'nden alınan telgrafla aydınlanmıştır. Buna göre Meryem, ebeveyninin rızası dahilinde 6 ay önce evlendirilmiş, mesele bahane edilerek halk galeyana getirilmeye ve iç karışıklık çıkarılmaya çalışılmıştır.⁴⁹

Cemaatler arası "kız kaçırma" olaylarında devlet asayişini sağlamak için bölgeye ek süvari birlik göndermiş, nasihat heyetlerini beraberinde görevlendirmiştir. Olayları Avrupalı devletlerin dikkatini çekecek boyuta gelmeden engellemeye çalışmıştır. Priştine'nin Peşine köyünde "kız kaçırma" fiili sebebiyle çıkan ihtilafın "kan dökülmeksizin bertaraf edilmesi hakkında" II. Abdülhamid'in emri üzerine bölgeye 18. Alay 2. taburunun Vilayet Jandarma Kumandanı Mehmed Paşa ve Binbaşı Yaşar Efendi görevlendirilmiştir. Alayın beraberinde nasihat heyeti ile gitmesinin ardından ahali yerli yerine dağılmıştır.⁵⁰ 1902 yılında Gosina'da cemaatlerarası kız kaçırma mevzusunda silahlar patlamış güvenlik zaafiyeti sebebiyle çarşı kapanmıştır. Binbaşı Daver Efendi birlikleriyle teskin edilen meselede çarşıya ve telgraf hattına zarar verilmesinden dolayı hat kısa sürede tamir edilirken bölge asayişinde devriyeler sıklaştırılmıştır.⁵¹ Makedonya'ya bağlı Vurtok köyünden zorla kız kaçırılan Ruşen Yaşar'ın Debre-i Zir'deki dayısı yanında bulunmasından sonra mahkemesinin gerekirse merkezde görülmesi, böylece cemaatler arası olayların büyümeden komşular arasında yapılan kıl ü kâl (dedikoduların) sonlandırılması amaçlanmıştır.⁵²

Bugün Arnavutluk'a bağlı olan Elbasan'da 1891 yılında Mehmed Löke isimli bir şahsın "çocuk aşırma" sebebiyle Mutasarrıf Yunus Zühdü Efendi tarafından yakalanması ve çocuğun sağ salim babasına teslim edildiği anlatılmıştır. Balkan sınırları dâhilinde olan bu olayın örnek teşkil etmesi ve Mutasarrıf Bey'in taltif edilmesine gazetelerde de yer vermek üzerinde durulmaktadır.⁵³ Yine İstanbul'da 19. yüzyılın son çeyreğinde fidye karşılığı kaçırılan çocukların haberleri mevcuttur. Beyoğlu'nda bir mektepte fidye karşılığı kaçırılan çocuk bulunup ailesine teslim edildikten hemen sonra başka bir mektepte meçhul bir şahsın çocuğu yanında götürdüğü görülür. Maarif Nezareti ebeveyn çağrısı olmadan çocukların başkalarına verilmemesi gerektiğinin altını çizerek, kimliği meçhul olan kişilerin sâbileri kandırma yoluyla yanlarına kattıklarını ifade etmiştir. Bundan sonraki araştırmalar kayıp çocuğun bulunması içindir.⁵⁴ Bundan 10 yıl öncesinde İstanbul'un kıyıya yakın uzak bölgelerinde kaçırma olaylarının yaşandığı görülmüştür. Mesela 1888 yılında Şile'nin Yeniköy taraflarında 5-6 şahısça kaçırılan çocuk neyse ki araştırmalar ile bulunmuş ancak şahıslara ulaşılamamıştır.⁵⁵

Anadolu'da bu dönemde bazı çocukların çalışma ve çalıştırılma amaçlı İstanbul'da buldukları görülür, hatta bazılarının buraya nasıl geldikleri hakkında bile bir fikirleri yoktur. Mesela Çatalca'nın Karacaköy mevkisinden 8 yaşında bir kız çocuğu, Kâsım Bey adına kayıtlı bir mektebin posta treniyle İstanbul'a gelmiş ve ifadesinde memleketinde ebeveyni olduğunu lakin evlerini bilmediğini anlatmıştır. Çatalca Mutasarrıflığına yazılan telgrafta, köylerinde bulunan Kemal isimli zabite durumun tahkik edilip çocuğun ailesine teslim edilmesi hakkında emir verilmiştir.⁵⁶ Bolu'da Asâkir-i Şâhâne Sevk Memuru Muhyiddin Efendi tarafından İstanbul'a Rahime ve Şerife adında iki kız çocuğu getirilmiş olup, bu iki kız çocuğunun velilerinin izniyle ilgili mehale geldiklerini söyledikleri ve fakat durumun doğru olup olmadığı yerinde tahkik edilmesi gerektiği için Kastamonu Valiliği'nden bilgi istenmiştir.⁵⁷ İstanbul'da oyuncu Dimitri ile İranlı Hüseyin'in yanlarındaki çocuklar kaçırılma şüphesiyle şikayet edilse de çocukların bu kişiler yanında birinin kahvehane diğerinin de yardımcı mahiyetinde çalıştıkları anlaşılmıştır.⁵⁸ Burada çocuklar hakkında kaçırılma şikayetlerinde ebeveynlerinin durumdan habersiz oldukları anlaşılmıştır. Ancak çocukların peşini bırakmadıklarından ya da güvenlik duvarına takıldıklarından onlardan haberdar olunabilmiştir. Çalışmak için geldiklerinde adapte olamayanların memleketlerine iade edildikleri görülmüştür. Amasya Naibi Süleyman Efendi'nin evinde çalışan hizmetçi kız Münire kaybolmuş, aramaların sonunda Arpacızade Hacı Osman Efendi'nin evinde hizmet işine başladığı anlaşılmıştır.⁵⁹ Evin sahibinin baskılarına dayanamayan hizmetçi kız Ayşe, Bursa Kaynarca hamamı

⁴⁸ BOA, (BEO.), 194/014484/5.1, 2 Mayıs 1893 (1310.L.15).

⁴⁹ BOA, (DH.ŞFR), 00160/00096, 1 Ağustos 1893 (1311.M.18).

⁵⁰ BOA, (Y.MTV.), 215/50, 26 Mayıs 1901 (1319.S.07).

⁵¹ BOA, (BEO.) 1801/135047, 2 Mart 1902 (1317.Şubat.17).

⁵² BOA., (TFR.I.MN.) 15/1427, 21 Ağustos 1903 (1321.Ca.27), BOA, Teftişat-ı Rumeli Evrakı Kosova Evrakı (TFR.I.KV.), 36/3508, 3 Eylül 1903 (1319.Ağustos.21). Olayların büyümemesi adına kargaşaya son vermeye farklı örneklerde de rastlanmıştır. BOA., Teftişat-ı Rumeli Evrakı Selanik Evrakı (TFR.I.SL), 30 / 2924, 3 Şubat 1904 (1321.Za.16), BOA., (DH.ŞFR), 154/42, 26.Mart 1892 (1309.Ş.26), BOA., (TFR.I.MN.), 15/1427, 21 Ağustos 1903 (1321.Ca.27).

⁵³ BOA., (Y.MTV.), 56/75, 2 Aralık 1891 (1309.R.29).

⁵⁴ BOA., (MF.MKT), 1141/34, 11 Ekim 1909 (1327.N.26).

⁵⁵ BOA., (DH.MKT), 1522/104, 18 Temmuz 1888 (1305.Za.9). Babasının 1500 kuruş borcunu ödemediği için kaçırılan çocuk vakası mevcuttur. BOA, (DH.ŞFR), 326/75, 24 Nisan 1904 (1322.S.8).

⁵⁶ BOA., Zabtiye (ZB.), 416/94, 16 Eylül 1907 (1325.Ş.8).

⁵⁷ BOA., (ZB.), 00437/00152, 20 Eylül 1905 (1323.B.20).

⁵⁸ BOA., (ZB.), 332/80, 16 Şubat 1907 (1325.M.3).

⁵⁹ BOA., Dahiliye Muhaberat-ı Umumiye İdaresi (DH.MUİ.), 2/4, 17 Kasım 1909 (1327.Za.04).

natırları Emine ve Hatice'nin yanına sığınmıştır. Sabiha Hanım'ın aramasıyla bulunmuş, çalışmak istemediğini belirtince de memleketine iadesine karar verilmiştir.⁶⁰

Balkan topraklarında insanların birbirine zarar verme amacıyla ya da eşkıyalık çerçevesindeki kız kaçırma faaliyetlerine karşılık Anadolu'da daha çok evlilik ya da ekonomik yetersizlik sebebiyle kaçırılmaların meydana geldiği görülmüştür. 19. yüzyıl sonlarında evlilik amaçlı kız kaçırma faaliyetlerinin Çerkesler arasında yaygın olduğu görülür.⁶¹ Kırım Savaşı'ndan sonra yoğun bir şekilde Osmanlı Devleti'ne göç eden Çerkesler, Anadolu, Rumeli ve Orta Doğu'ya yerleştirilmişlerdir.⁶² Söz konusu dönemde göçler ile gelip daha çok Kocaeli Kastamonu civarına yerleşen Çerkesler arasında yaşanan hadiseler arşiv belgelerinde sıkça rastlanılmaktadır. Düzce'de özellikle Sarıkız ve Kandıra Çerkesleri arasında kız kaçırmak suretiyle yaşanan evlilik uygulamasının halk arasında asayişsizliğe sebebiyet vermesinden dolayı, bu gibi âdetin sona erdirilmesi amacıyla müftü ve ulemadan tenbihat için yardım alınması gündeme getirilir. Kaçırma sebebiyle ailenin mahkemeye başvurusu ya da kızın birkaç gün gezdirilerek hiç yoktan "namus belası" problemi hâsıl olmasına ve cebir şiddetin işin içine girmesine sebep olmaktadır. Bu gibi olaylara meydan vermeden evliliklerin ailelerin karşılıklı rıza yoluyla yapılması istenmiştir. "Gözüne kestirdiği bir kızı suret-i cebriyede kaldırmak Çerkeslerin adatından değildir" denilerek bu âdetin burada sıkça yaşanma sebebinin sorgulanması yetkili mercilerin kararıdır. Nasihatlerin kız kaçırma işe yaramaması üzerine Kastamonu Valisi Mehmed, kanûnî şartlar çerçevesinde mehir alınmasının şer'iyeye mahkemelerince takibine, "hadd-i münifinden fazla olanların kabul ettirilmemesi"ne "cebr ve şiddet istimâliyle kız kaçıranların" da gereken cezayı almalarına yönelik tedbirlerini Sadaret'e sunmuştur. Ayrıca kız kaçırma fiilini işleyenler yanında buna yardım edenlerin de cezasız bırakılmaması adı geçen eylemin tekrarlanmaması ve caydırıcılığı açısından önemine haiz olduğu vurgulanmıştır.⁶³ Aradan 15-20 yıl geçse de bu topluluklardan kendi düzenlerini kuramayanları suça meyil ettikleri ya da ekonomik sebeplerle bu türden olaylara karıştıkları tahmin edilmektedir. Mesela 1879 yılında Bursa civarındaki bir çocuk kaçırma vakası Çerkeslerin yoğun olarak yaşadığı Sıçanlı kasabasında meydana geldiği için onlardan şüphelenilmiştir.⁶⁴

Tabii bu hâdiselerde de halk arasında kargaşa ve sonu ölüme giden durumlar yaşanmıştır. Devlet yine asayiş kuvvetleriyle duruma el atmış ancak bazı yerlere de yetişememiştir. Akçadağ'ın köylerinde kız kaçırma nedeniyle yaşanan kavgalarda 9 kişinin öldüğü tespit edilmiştir, bölgeye ek kuvvet gönderilmiştir. Kız kaçırma hâdisesinden dolayı ahalinin Hopa yetkililerine saldırması da muhtemel çirkin olaylar arasındadır.⁶⁵ Sivas vilayetine bağlı Tamuza Dere köyünden Demirci Hamza'nın kızını kaçıran Karacaoğlu Hamid, aynı zamanda köylü İsmail'i katletmiş, Abdullah'ı da yaralamıştır.⁶⁶ Kız kaçırma suçundan hapis cezası verilen mahpus Koru köylü Süleyman her nasılsa hapisshaneden firar etmiştir. Köyüne gelen Süleyman, kaçırdığı kızın biraderi Hüseyin ve köy muhtarı tarlalarında iş tutmaktayken onları kurşunlayıp tekrar kaçmak üzere iken, Jandarma Karakol Kumandanı İbrahim Onbaşı yetişerek zanlıyı tutuklamış ve Adliye'ye sevk etmiştir.⁶⁷ Edirne taraflarında Laçoğlu Türki adlı şahıs, kız kaçırmak için girdiği evde kızın annesini katlettiğini kendisi itiraf etmiş, hemen tutuklanmıştır.⁶⁸ Rumî 13 Ağustos 1323'te kız kaçırma olayına karışan Yalavuşlu Mustafa, aynı köyden Mustafa Halil'i yaralayıp ölümüne sebep olmuş ve 8 ay sonra Rumî 19 Nisan 1324'te kendi isteğiyle hükümete teslim olmuştur.⁶⁹ Makedonya'da Katerin Kaymakamlığından yazılan telgrafta Lithorlu Dimitri Farla'nın çobanı Sarı Kaçan Ulahlarından Hristo Koçeri kaçırdığı kızın akrabaları tarafından Lithor köyüne yarım saat mesafede bulunan bir harabe de öldürülmüştür.⁷⁰ Olaya karışan arkadaşı Yorgaki ve diğer arkadaşının Jandarma tarafından arandığı belirtilmiştir.⁷¹

⁶⁰ BOA., Dahiliye Tahrirat Kalemi (DH.EUM.THR) 43/57, 10 Temmuz 1910 (1328.B.2). Başka örnek bkz. Hariciye Nezareti Tercüme Odası(HR.TO.), 43/90, 11 Nisan 1891 (1308.N.2).

⁶¹ Temel, *agt*, s. 9; Ozan, *agt*.

⁶² 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra Kırım'ı kaybeden Osmanlı Devleti buradaki Çerkesler ile yakın temasta bulunmaya devam etmiştir. 1853-1856 yıllarında Çerkes tarihi için oldukça önemli olan Kırım Savaşı'ndan sonra Çerkesler Rusya tarafından Kuzey Kafkasya'dan sürülmüşlerdir. Bunda Rusya'nın savaş sırasında Çerkesleri Kafkasya ve Karadeniz iletişim hatları için ciddi bir tehdit olarak görmesi ve Osmanlı ile kopamayan bağları şüphesiz etkili olmuştur. Çünkü Rusya Kırım Savaşı ile Kafkasya'daki Müslümanların gücünü tamamen kırmaya karar vermiş buradaki Müslümanları Osmanlı topraklarına göçe zorlamıştır. Osmanlı topraklarına yoğun Çerkes göçleri tıpkı Kırım Tatarları gibi 1856 yılında başlamıştır. Yeni bir demografik ve sosyal problem ile karşılaşan Osmanlı Çerkes toplulukları Anadolu, Rumeli ve Orta Doğu'ya yerleştirmiştir. Vahit Cemal Urhan, "Kosova'ya Yapılan Çerkes Göçü ve İskânı (1864-1865)", *Belleten*, Cilt 85, Sayı 304, 2021, s. 991-1024.

⁶³ BOA., (DH.TMIK.M.), 96/13, 29 Ekim 1900 (1318.B.5), BOA., (DH.TMIK.M) , 89/20, 27 Haziran 1900 (1318.S.28).

⁶⁴ BOA., (HR.TO.), 258/19, 12 Kasım 1879.

⁶⁵ BOA, Yıldız Askerî Maruzât (Y.PRK.ASK), 71/8, 7 Nisan 1891 (1308.Ş.27). BOA., (Y..PRK.ASK.), 66/41, 3 Kasım 1890 (1308.Ra.20), (TFR.I.ED.), 6 /561, 9 Mart 1904 (1321.Z.21).

⁶⁶ BOA., (DH.MKT.), 369/37, 30 Nisan 1895 (1312.Za.5).

⁶⁷ BOA., (TFR.I.SL.), 109/10890 15 Haziran 1906 (1324.R.22).

⁶⁸ BOA., (DH.ŞFR.), 160/68, 2 Ağustos 1893 (1311.M.19).

⁶⁹ BOA., (TFR.I.SL.), 182/18105, 2 Mayıs 1908 (1326.Ra.30).

⁷⁰ BOA., (TFR.I.SL.), 00208/20798, 4 Nisan 1909 (1327.Ra.13).

⁷¹ BOA., (TFR.I.SL.), 00208/20798, 11 Mayıs 1909 (1327.R.20). Başka örnekler için bkz. BOA., (TFR.I.KV.), 141/14015, 20 Eylül 1906 (1324.Ş.1), BOA., (TFR.I.SL.) 110/10932, 19 Haziran 1906 (1324.R.26), BOA., (TFR.I.SL.), 219/21804, 11 Eylül 1909 (1327.Ş.25).

Zaman zaman memurlar ve askerlerin isimleri de kız kaçırma hâdiselerine karışmıştır.⁷² Özellikle askerler gittikleri bölgelerde asayiş sağlamakta görevli devleti temsil noktasında öneme sahip olduklarından haklarında uydurma haberler de çıkmıştır. Yine bu haberler güvensizliğin ayyuka çıktığı Balkan topraklarına aittir. Rumî 1319 yılına ait Rumeli Vilâyât-ı Şâhâne Müfettişliği'nden şifreli bir belgede, Yunanistan'ın Manastır Konsolosunun Kilisora ve çevresindeki köylerde yaşayan Hristiyanlardan 10 kız ile 4 çocuğun bu bölgede inzibatı sağlamakla görevli bir askerce kaçırıldığı ve Arnavutluk'a "aşırıldığı" söylentisi yayılmıştır. Yapılan incelemeler olayın uydurma haberden ibaret olduğunu göstermiştir.⁷³ Bölgeden Petroviçli Atnaş ve Korke Manastır vilayetine yazdıkları telgrafta; Manastır taburu efradından birinin kız kardeşlerini kaçırıp merkez kazaya götürdüğünü iddia etmişlerdir. Ayrıca durum ile ilgilenilmediği, dilekçelerine bakılmadığı konusunda şikâyet etmeleri üzerine kızın durumunun araştırılıp ailesine bilgi verilmek üzere harekete geçilmiştir.⁷⁴ Rumeli'deki olayların yine ahali karmaşası çıkartma amaçlı olmaları muhtemeldir. Buna karşılık İstanbul'da bu türden meselelerin bireysel boyutta kaldığı anlaşılmıştır. Mesela Polis 4. bölümünün 11. numarasında kayıtlı Şehzadebaşı merkezinde görevli Gelibolulu Hafız Ahmed Efendi rızası olmadan bir kız kaçırıldığı için tutuklanmış, tutukluluğu bir süre devam ettikten sonra 1. bölümün 34. numarasında görevine tekrar iade edilmiştir.⁷⁵

Kaçırma vakalarında olayların büyümemesi adına çokça ailelere teslim durumuna şahit olunmuştur. Bunda kızların "bülüğa ermedikleri", ailesiyle kendisinin "rızası dâhilinde" olmama durumu etkilidir. Mesela Petriç'te henüz bülüğa ermemiş kaçırılan kız çocuğu yapılan şikâyetle Selanik Valisi Hasan Fehmi Efendi'nin emriyle ailesine teslim edilmiştir.⁷⁶ Kavala ve Trabzon'da gerçekleşen 13'er yaşındaki kayıp kızların Müslüman hanelerinde bulunmasından sonra ailelerine teslimlerine karar verilmiştir. Burada kaçırılan kızların Rum oldukları olaydan kısa bir süre sonra da güvenli buldukları Müslüman evlerine yerleştikleri anlaşılmıştır. Zira bu evlerden birisi Kavala Belediye azasından Ali Efendi'ye aittir.⁷⁷ Evlilik yaşında bulunmasına rağmen ebeveynin rızası yoksa kızın iadesinde yetkililerin çabaladığı anlaşılmıştır. Kâtip Burhaneddin Bey'in nezdine kaçan 19 yaşındaki Sirozlu Korke'nin kızı ebeveyninin ısrarıyla geri çağrılrsa da "kız yine Hristiyan kalmak üzere muvafakat-ı tarafeyn ile nikâhları icra olunduğu ve ikisi bir hanede aile teşkil eylemiş buldukları" anlaşılmıştır. Bu sebepten Jandarma Subayı Corciş Paşa ile Selanik valiliği, Rumeli Vilâyât-ı Müfettişliğinden bu hususta yönlendirilecek emir beklemektedir.⁷⁸ Kızların kaçma veya kaçırılma hâdiselerinde önemli bir husus da şahsın kendi rızasıdır. Kendi rızası ile sevdiği kişi ile kaçan kızların ebeveynlerinin de rızası dâhilinde evlenme talebiyle kadıdan izinnâme⁷⁹ almalarıyla nikâh akdi gerçekleşebilmiştir. Örneğin; Pırlepe'de 13 yaşına ulaşan Zehra kaçtığı adamla evlenmek istemiştir. Bunun için Pırlepe Naibliği'nden izinname istenmiştir.⁸⁰ Selanik'te İsmail nişanlısı Hatice'yi kaçırılmış, kızın ailesinin şikâyeti ile tutuklanmıştır. Evliliğe iki aile karşı çıksa da tarafların birbirlerini sevdikleri ve nikâhlanmak istedikleri anlaşılmıştır.⁸¹ Buna tutuklanma ve darp gibi olaylar engel olamamıştır.⁸²

Kaçırma vakaları aslında Osmanlı toplumunda geçmişten beri çeşitli sebeplerden dolayı yaşanan olaylar arasındadır. Cemaatler arası kız kaçırma hâdiselerinin kızın ve ebeveyninin rızası dahilinde olması/olmaması, bu sebeple olayın boyutunun evlilik amacıyla bulunması veya zorla gerçekleşmesi şeklinde değişkenlik gösterdiği anlaşılmıştır. Bazı olaylarda ise, siyasi sürtüşmenin etkili olduğu veya Tanzimat'ın getirdiği yeniliklere uyum sağlayamayan bireylerin birbirlerine karşı bu eylemi gerçekleştirdikleri, iftirada bulunabildikleri görülmüştür. Devlet olayın mahiyetine göre engelleyici ve cezalandırma amaçlı çeşitli tedbirler almıştır. 1864 yılında kurulan Nizamiye mahkemeleri şeklinde adlandırılan, kaza veya vilayet mahkemelerinde/meclislerinde görülen kız kaçırma davalarında suçluların cezalandırılmaları yine modern ceza kanunları (1840, 1851 ve 1858 ceza kanunları)

⁷² Yüksek düzey memurlar ile ilgili bulunanlar Şûra-yı Devlete intikal etmiştir. Mesela Sivas'ın Aziziye kazası Kabartay kabilesinden Mirzazade Mehmed Bey, Sivas Vilayeti Nüfus Nazırı Emir Bey'in kanûnî olmayan işler yaptığını bunun herkesçe bilindiğini babası Mahir Bey'in de hazineden kaldığını yine askerî yardıma zarar verdiğini ve Fatma adlı bir kızı kaçırdıklarını şikâyet eder. Kendisinin de bir süre yevmiesiz hapiste kaldığını "son derecede zarûret ve sefaletle dâhar olduğunu" memleketine dönmesine müsaade edilmediğini söyleyen Mirza, adaletin sağlanmasını talep etmektedir. BOA., Şûra-yı Devlet (ŞD.), 2997/31, 22 Aralık 1899, (1317.Ş.18). Farklı örnekler için bkz. BOA., (DH.EUM.THR.), 6/10, 28 Eylül 1909 (1327.N.13). BOA., (TFR.I.ŞKT.), 90/8954, 27 Haziran 1906 (1324.Ca.05). BOA., (Y.PRK.ASK.), 182/91, 24 Haziran 1902. (1320.Ra.17), BOA.,(Y.A.HUS.), 449/112, 10 Haziran 1903 (1321.Ra.14).

⁷³ BOA., Hariciye Nezareti Siyasi Kısım (HR.SYS.) 1707/38, 20 Ekim 1903 (1321.B.28).

⁷⁴ BOA., (BEO.), 1957/146716, 3 Aralık 1901 (1319.Ş.21).

⁷⁵ BOA., (ZB.), 383/49, 27 Mayıs 1908 (1326.R.25).

⁷⁶ BOA., (DH.ŞFR.), 299 /11, 15 Aralık 1902 (1320.N.14). Başka bir örnek bkz. BOA. (ZB.), 416/111, 6 Şubat 1908 (1326.M.3).

⁷⁷ BOA., (BEO.), 3211/240782, 18 Aralık 1907 (1325.Za.13), BOA., (BEO.), 3133/234917, 27 Ağustos 1907 (1325.B.18).

⁷⁸ BOA., (TFR.I.SL.) 82/8139, 28 Ağustos 1905 (1323.C.26).

⁷⁹ 16. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nde Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'nin fetvasıyla nikâhları kadının iştirâki ile ebeveynin rızası dâhilinde icra etmek kabul edilegelmiştir. Bu dönemden itibaren Osmanlı toplumunda nikâhları kadının huzurunda kıymak ya da tarafların evliliğine bir mâni olup olmadığına dair ondan alınan izinnâme denilen resmi evrakla mahalle, köy imanı veya ruhâni reisince yapılması usulü kabul edilmiştir. Ekrem Buğra Ekinci, "Osmanlı Hukukunda İzinnâme ile Nikâh", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, S. 2, 2006, s. 47.

⁸⁰ BOA., (TFR.I.MN.), 97/9649, 28 Şubat 1906 (1324.M.4).

⁸¹ BOA., (TFR.I.ŞKT.) 96/9550, 11 Eylül 1906 (1324.B.22).

⁸² BOA., (TFR.I.SL.), 185/18471, 16 Şubat 1918 (1336.Ca.5).

çerçevesinde gerçekleşmiştir. İlan edilen bu kanunlardaki kız kaçırma cezaları zamanla daha ayrıntılı hale gelmiş, bunu da taşradan gelen şikâyetlerdeki sorunlar belirlemiştir.⁸³

En son yayımlanan ve eklenen maddelerle genişletilen 1858 Ceza kanunnamesinde kaçırma için verilen cezalar görülmektedir. Burada zorla kız kaçırma için özellikle 206. maddeye dikkat çekilmiştir. Buna göre, “*her kim sinn-i bulûğa varmamış bir çocuğu cebr veya hile ile bir tarafa kaçırsın ise 3 aydan 1 seneye kadar haps olunur. Ve eğer bu suretle kaçırılan çocuk hadd-i bulûğa varmamış bir kız ise kaçıran şahıs muvakkaten küreğe konulur. Ve eğer kaçırılan kız hakkında fi'l-i şenî icra olunmuş ise bunu haklarında o fi'l için muayyen olan cezanın derecesi icra olunur. Ve bir kız kaçırıldığı halde nikâh vuku' bulunmuş ise iktizâ-yı şer'iyye üzerine hareket olunur.*” denilmiştir. Ancak, ceza kanununun tam olarak anlaşılmadığı, bölgelere göre suçlulara farklı cezalar verildiği, taşradaki yöneticilerin yeni ceza kanunları ilan edilmesine rağmen merkeze kız kaçırma davalarında suçlulara ne tür cezalar verileceğini sorgulamalarından anlaşılmaktadır.⁸⁴ Öte yandan bu kanun maddesi kapsamında verilen cezalar, eşkıyalık faaliyeti içerisinde dağa kaçırılan, zarar verilen kızları kapsamamaktadır. Burada olayın boyutu direkt şiddet odaklı olduğundan nikâh ya da sadece tutuklama gibi normal bir kaçırma vakasıyla eş tutulmamıştır. Bu sebeple öncelikle kaçırılan kızın canını kurtarma önemli hâle gelmiş ki eğer şanslıysa bulunup ailesine teslim edilebilmiştir.⁸⁵

SONUÇ

19. yüzyıl sonları 20. yüzyıl başlarında arşiv belgelerinde “aşırma”, “kaldırma”, “dağa kaldırma” gibi kelimelerle ifade edilen kız ve çocuk kaçırma eylemleriyle yoğun bir şekilde karşılaşmıştır. Vakalar, farklı bölgelerde, farklı kişiler ve amaçlara dayanmıştır. Kozmopolit bir yapıya sahip olan Balkanlarda meydana gelen olaylarda eşkıyaların etkili olduğu anlaşılmıştır. Bunun yanında siyasi krizlerin tırmanışa geçtiği bölgede Müslümanların diğer cemaatler ile sürtüşmeleri bu vakaların boyutunun değişmesine sebep olmuştur. Aynı neden Doğu Anadolu’da Ermenilerle de problemler çıkarmıştır. Daha önce pek çok araştırmanın ekonomik yetersizliğe dayandığı dönemsellik olarak değişse bile sosyolojik temelleri olan bazı evlilik amaçlı kız kaçırma vakaları da Anadolu’da yaşanmıştır.

Çalışmanın temel aldığı dönemsellik olarak hâdiselerin devletin pek çok siyasi kriz ve kaoslarla uğraştığı zamana denk gelmesi tesadüf değildir. Bir yandan büyük savaşlar ve meydana gelen sosyal problemlerle boğuşulurken, diğer yandan yapılan büyük reformlarla istenilen sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak getirilen Tanzimat reformları Gayrimüslimler yanında Müslümanları da hoşnut etmemiş ve cemaatlerin birbirleriyle olan sorunlarını arttırmıştır. Bu sebeple kız ve çocuk kaçırma vakalarının ortak noktası, devletin içinde bulunduğu hassas durum ve zaafiyetten faydalanılarak genel asayiş problemleri içerisinde sosyal huzursuzluk çıkarmaktır. Bu sebeple dağdaki çeteler, dış mihraklar veya içeride ayrılıkçı emeller besleyen Gayrimüslimlerin olaylardaki rolleri aynı hedefe yönelmektir. Osmanlı Devleti tüm bu sosyal problemlerin farkında olduğu için, özellikle Avrupalı devletlerin müdahalelerini önleme amaçlı, olayları bir an önce aldığı tedbirlerle bastırma yoluna gitmiştir. Bölgedeki güvenlik kuvvetlerine ek takviye birlikler gönderilirken, halkı ikna etmek amacıyla nasihat heyetleri de görevlendirilmiştir. Devletin son dönemlerinde içinde bulunduğu bu problemlerden kaynaklı bir güvenlik zafiyeti yaşadığı görülmektedir. Ama elden geldikince bölgeye yapılan sevklerle olaylar bastırılmaya ve kontrol sağlanmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

1-Arşiv Belgeleri

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Bâb-ı Âli Evrak Odası

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Dahiliye, Mektubi Kalemi

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Dahiliye, Muamelat

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Dahiliye, Muhaberât-ı Umumiye İdaresi

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Dahiliye, Tahrirat Kalemi

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Dahiliye, Şifre Kalemi

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Hariciye Nezareti, Siyasi Kısım

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Hariciye Nezareti, Tercüme Odası

⁸³ Temel, *agt.* s. 115.

⁸⁴ Temel, *agt.* s. 118. BOA., (TFR.I.MKM.) 25/2498, 2 Ocak 1908 (1325.Za.28).

⁸⁵ BOA., (TFR.I.MKM.) 25/2498, 2 Ocak 1908 (1325.Za.28).

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Maarif Nezareti, Mektubi Kalemî
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Sadaret, Bulgaristan
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Şûra-yı Devlet
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Teftişat-ı Rumeli Evrakı, Arzuhaller
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Teftişat-ı Rumeli Evrakı, Edirne Evrakı
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Teftişat-ı Rumeli Evrakı, Manastır Evrakı
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Teftişat-ı Rumeli Evrakı, Kosova Evrakı
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Teftişat-ı Rumeli Evrakı, Selanik Evrakı
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Teftüşat-ı Rumeli Evrakı, Yanya Evrakı
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Yıldız, Askerî Maruzât
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Yıldız, Elçilik, Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Yıldız, Hususi Maruzat
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Yıldız, Mütenevvi Maruzat
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Yıldız, Umumi
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Yıldız, Yaverân-ı Maiyyet-i Seniyye Erkân-ı Harbiye Dairesi
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Zabtiye

2-Araştırma ve İnceleme Eserler

AYDIN, Mahir, “Arşiv Belgeleriyle Makedonya’da Bulgar Çete Faaliyetleri”, *Osmanlı Araştırmaları*, IX, İstanbul 1989, ss. 209-234.

AYDIN, Mahir, “Makedonya Meselesi ve Amerikalı Rahibenin Kaçırılması”, *Osmanlı Araştırmaları*, XVIII, İstanbul 1998, ss. 239-258.

BEYDİLLİ, Kemal, “II. Abdülhamid Devrinde Makedonya Mes’elesine Dâir”, *Osmanlı Araştırmaları*, IX, İstanbul 1989, ss. 77-99.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi.

EKİNCİ, Ekrem Buğra, “Osmanlı Hukukunda İzinname ile Nikâh”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, Sayı 2, 2006, ss. 41-60.

EKMEKÇİOĞLU, Lerna, “Kız Kaçırma, Kız Kurtarma: Birinci Dünya Savaşı Sırasında ve Mütareke Yıllarında İstanbul’da Ermenilik ve Müslümanlık”, *Toplum ve Bilim*, S. 129, 2014, ss. 233-256.

GÖR, Emre, “II. Abdülhamid Dönemi’nde (1876-1909) Rumeli’de Komitelere Karşı Yürütülen İstihbarat Faaliyetleri”, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi(UTAD)*, 2/2, Aralık 2018, ss. 1-29.

İLASLAN, Gamze, *Abduction of Women and Elopement in the Nineteenth Century Ottoman Nizamiye Courts*, Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2015.

İNALCIK, Halil, “Tanzimat Nedir?”, *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Editörler Halil İncalcık-Mehmet Seyitdanlıoğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, ss. 29-56.

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, Cilt VII, 6. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003.

OZAN, Ubeydullah, *Kız Kaçırma Geleneğinin Sosyo-Kültürel Temelleri*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Sakarya 1999.

ÖZBEK, Nadir, “Osmanlı Taşrasında Denetim: Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu’nda Jandarma(1876-1908)”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, Sayı 16, 2004, ss. 47-78.

ÖZTOP, Fatih, “Suç Cetvellerine Göre Osmanlı Devletinde “Kız Kaçırma” Suçu: Aydın Vilayeti Örneği (1908-1916)”, *Türk-İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, (2015), ss. 288-298.

PEİRCE, Leslie, “İnsan Kaçırmanın Namuslu ve Namussuz Halleri: Osmanlı Dünyasında Hükümdarlar, Eşkıyalar ve Kahramanlar”, *Kebikeç*, çev. Neslihan Demirkol, 34, (2012), ss. 41-60.

SELVİ, Haluk, *Millet-i Sadıkada İsyân: Ermeni Komitacıların Gizli Mektupları*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.

Şemseddin Sâmî, *Kâmus-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet 1317.

TEMEL, Mehmet Selim, *Osmanlı Devleti'nde Kız Kaçırma (1839-1908): Devlet, Cemaatler ve Modernleşme*, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019.

TEPEKAYA, Muzaffer, "Selânik Vilayeti Almanya ve Fransa Konsoloslarının Öldürülmesi Olayı (6 Mayıs 1876)", *Belleten*, C.LXXVII, S.280, 2013, s. 1031-1070.

TEZCAN, Mahmut, "Türk Kültüründe Kız Kaçırma Geleneklerinin Antropolojik Çözümlemesi" *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 2/6, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara 2003, ss. 41-49.

TOROSLU, Nevzat, "Kadın Kaçırma", *Türk Hukuku ve Toplumunu Üzerine İncelemeler*, Ed. Adnan Güriz ve Peter Benedict, Türkiye Kalkınma Vakfı Yayınları, Ankara 1974, ss. 413-467.

URHAN, Vahit Cemal, "Kosova'ya Yapılan Çerkes Göçü ve İskânı (1864-1865)", *Belleten*, Cilt 85, Sayı 304, ss. 991-1024.

ÜRKMEZ, Naim, "Eşkıyalığın Engellenmesine Dair Sultan II. Abdülhamid'e Sunulan Bir Rapor", *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, I/1, Aralık 2015, ss. 31-64.

 GTTAD	
Makale Bilgileri:	
Etik Kurul Kararı:	<i>Etik Kurul Kararından muaftır.</i>
Katılımcı Rızası:	<i>Katılımcı yoktur.</i>
Mali Destek:	<i>Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.</i>
Çıkar Çatışması:	<i>Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.</i>
Telif Hakları:	<i>Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.</i>
Article Information:	
Ethics Committee Approval:	<i>It is exempt from the Ethics Committee Approval</i>
Informed Consent:	<i>No participants.</i>
Financial Support:	<i>The study received no financial support from any institution or project.</i>
Conflict of Interest:	<i>No conflict of interest.</i>
Copyrights:	<i>The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.</i>

